

Cykl życia leku; lek od projektu do wdrożenia

czyli elementy farmacji przemysłowej

prof. dr hab. Jadwiga Turło

Katedra Technologii Leków i Biotechnologii Farmaceutycznej

Farmacja przemysłowa – czym jest?

Co wchodzi w zakres zainteresowania farmacji przemysłowej?

1. Metodologia poszukiwań nowych leków

Farmaceutyczna Substancja Czynna – API

Lek syntetyczny

Lek biotechnologiczny

2. Badania leków w fazie przedklinicznej i klinicznej, farmakokinetyka i badania kliniczne

Farmaceutyczny system jakości: rozwój produktu

3. Wytwarzanie i ocena jakości produktów leczniczych, kontrola jakości produktów leczniczych

Farmaceutyczny system jakości: wytwarzanie produktu

Elementy inżynierii farmaceutycznej

4. Ochrona własności intelektualnej i dopuszczanie leku do obrotu

5. Funkcjonowanie firmy w warunkach rynkowych – organizacja i zarządzanie w przedsiębiorstwach, rynek farmaceutyczny, firma farmaceutyczna

Metody syntetyczne i biotechnologiczne w otrzymywaniu substancji leczniczych

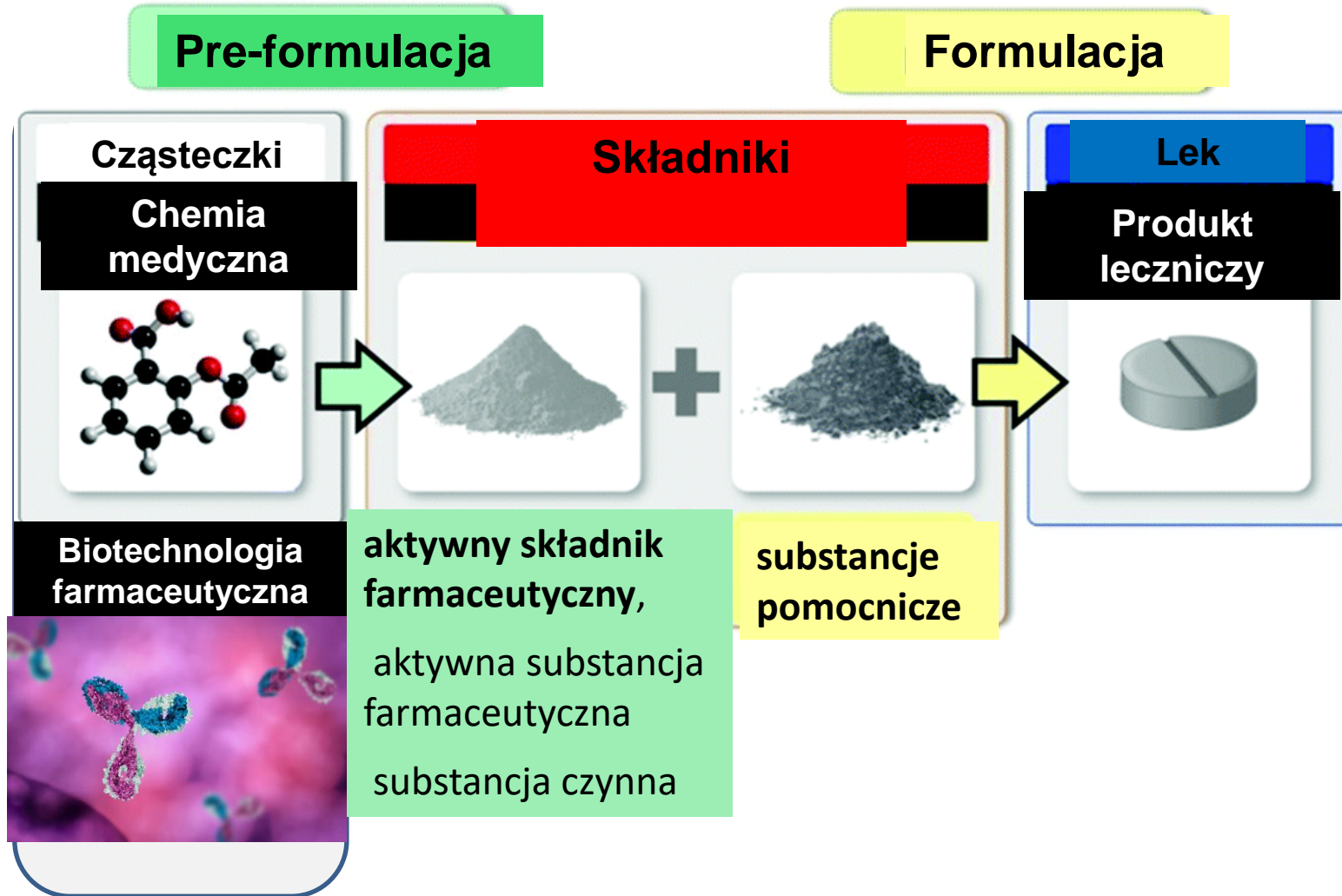
API (active pharmaceutical ingredient) – **aktywne składniki farmaceutyczne**,
aktywne substancje farmaceutyczne = substancje czynne

Postać leku: (tabletki, kapsułki, maść, krople itd. itd.)

Produkt leczniczy to substancja lub mieszanina substancji, która posiada właściwości zapobiegania lub leczenia chorób występujących u ludzi lub zwierząt lub podawana w celu postawienia diagnozy lub w celu przywrócenia, poprawienia lub modyfikacji fizjologicznych funkcji organizmu poprzez działanie farmakologiczne, immunologiczne lub metaboliczne (Prawo Farmaceutyczne) = **lek**

Co to jest lek??

Metody pozyskiwania substancji leczniczych (API)

Lek naturalny

Izolacja z surowców naturalnych – jak np. rośliny, tkanki zwierzęce

Biosynteza z wykorzystaniem mikroorganizmów, hodowli komórkowych, hybryd

Lek biotechnologiczny

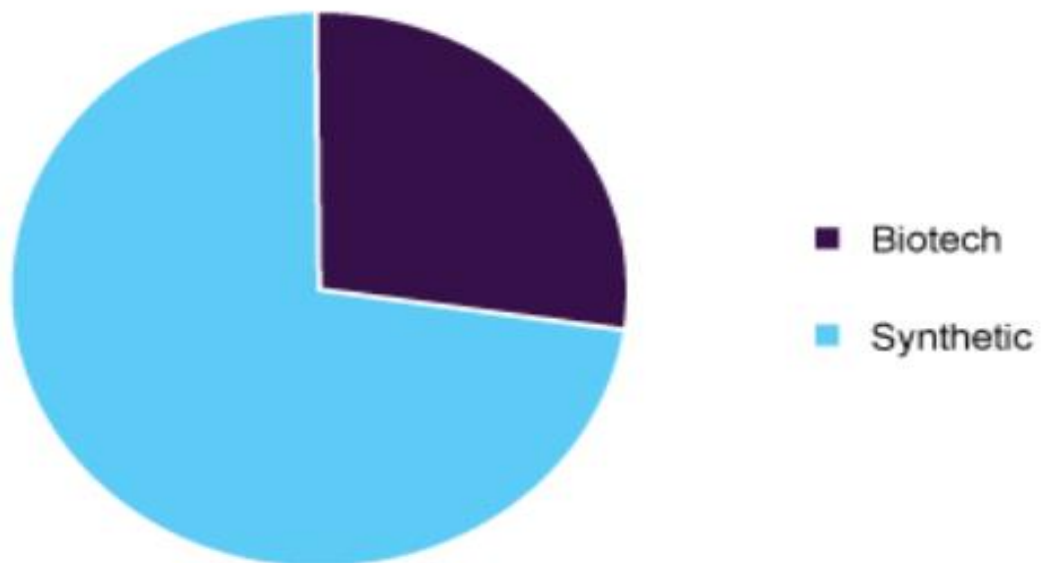
Biotransformacja - enzymatyczna transformacja ksenobiotyku do farmakologicznie czynnego produktu

Lek syntetyczny

Modyfikacja chemiczna substancji uzyskanej na drodze biosyntezy

Synteza totalna

Global active pharmaceutical ingredients market share, by type of synthesis, 2020 (%)

Source: www.grandviewresearch.com

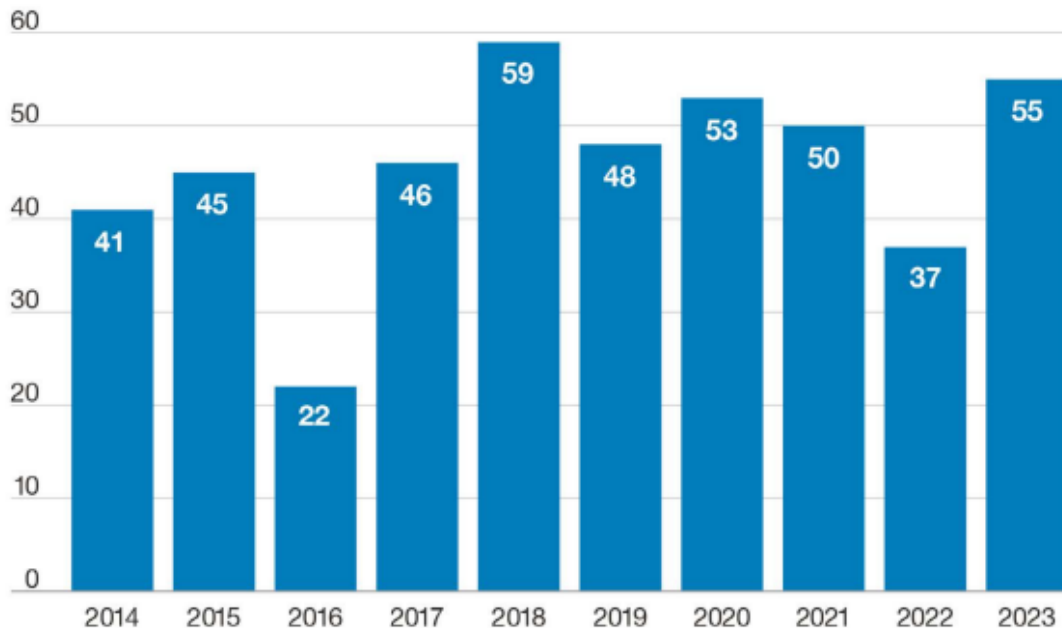
FDA – nowe produkty lecznicze 2023

- First-in-Class Drugs CDER identified **20** of the 55 novel drugs approved (36%) in 2023 as first-in-class. These drugs have mechanisms of action different from those of existing therapies.
- Drugs for Rare Diseases In 2023, **28** of CDER's 55 novel drug approvals (51%) received orphan drug designation because they target rare diseases (diseases that affect fewer than 200,000 people in the U.S.). Patients with rare diseases often have few or no drugs available to treat their conditions

CDER's Annual Novel Drug Approvals: 2014–2023

The 10-year graph below shows that from 2014 through 2023, CDER has averaged about 46 novel drug approvals per year.

CDER's Novel Drug Approvals By Year

EMA nowe produkty lecznicze 2023

AUTHORISATION OF NEW MEDICINES

Key figures¹ on the European Medicines Agency's (EMA) recommendations for the authorisation of new medicines in 2023:

77

POSITIVE
OPINIONS

3

NEGATIVE
OPINIONS

19

WITHDRAWN
APPLICATIONS⁴

Among these:

39 New active substances

3 PRIME

17 Orphan medicines^{2,3}

1 Advanced therapy medicinal product (ATMP)

8 Biosimilars

14 Generics

3 Accelerated assessments

8 Conditional marketing authorisations

1 Approval under exceptional circumstances

Synteza – stosowane metodyki

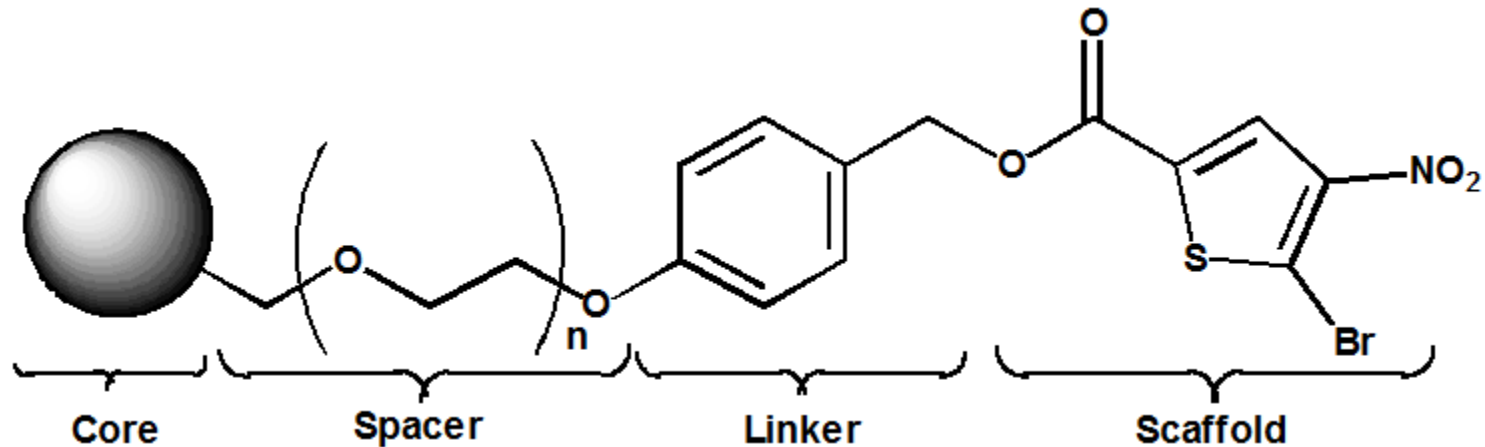
□ Synteza w roztworach

□ Synteza na nośnikach (kulki żywicy)

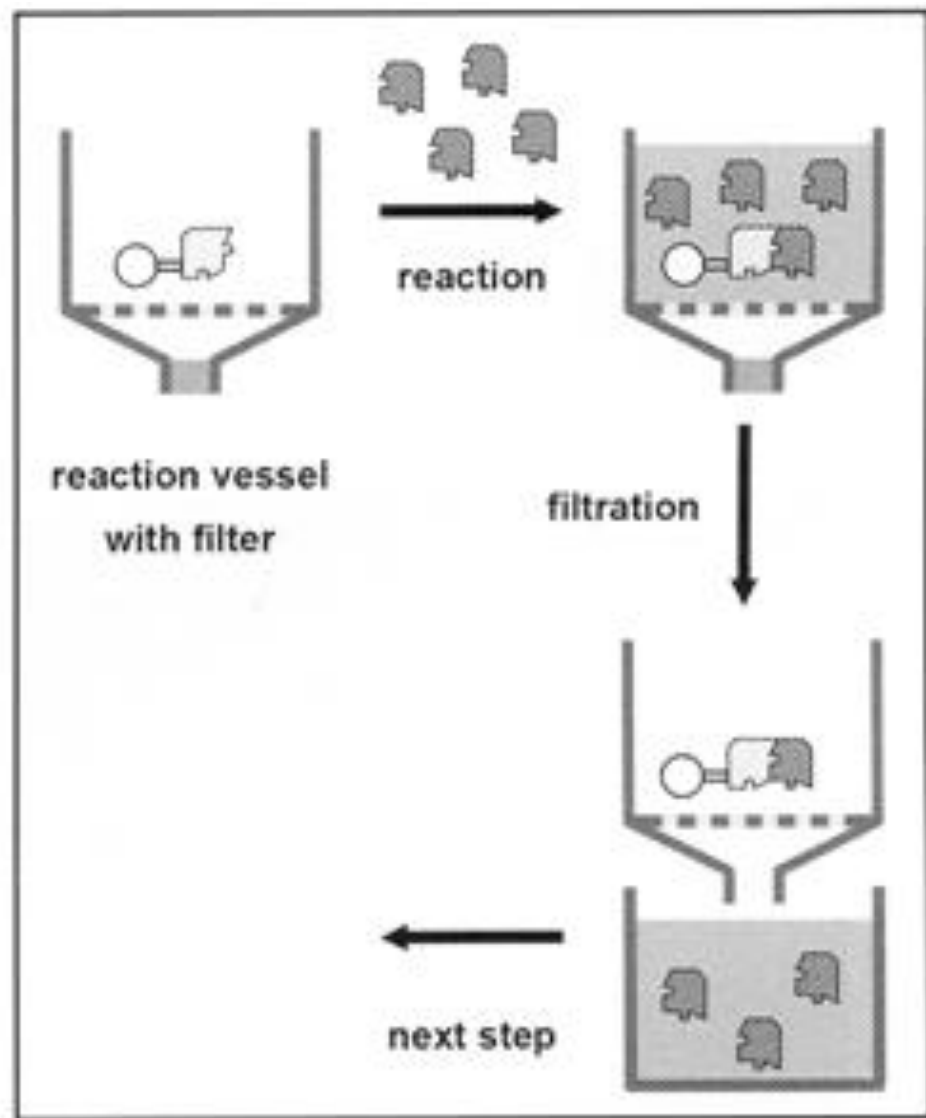
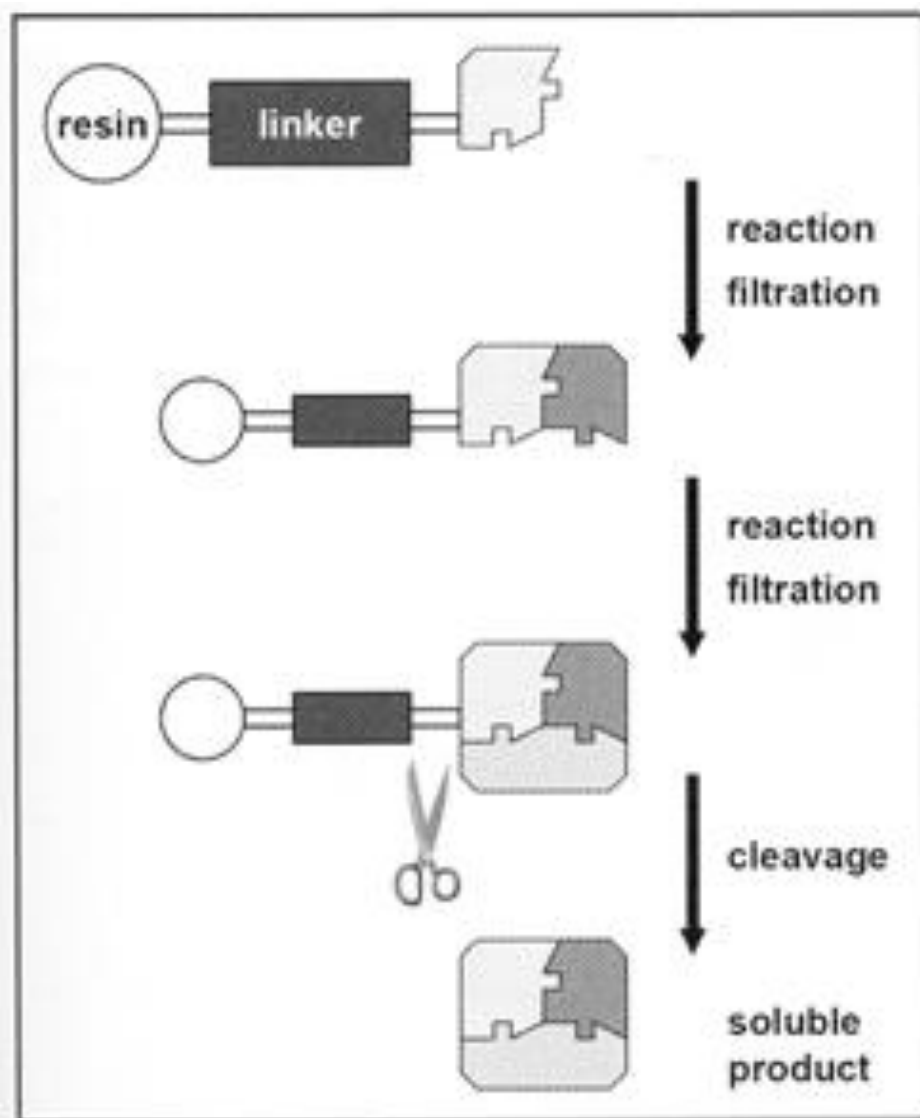
Wprowadził *Bruce Merrifield laureat Nagrody Nobla z dziedziny chemii w 1984 for*

Idea syntezy na nośniku stałym:

- Substrat jest przyłączany do chemicznie obojętnych, mikroskopijnych kulek nośnika stałego – żywicy.
- Po każdym etapie syntezy nie przereagowane reagenty są odmywane, produkty pozostają zakotwiczone do nośnika.
- Po zakończeniu syntezy produkt jest uwalniany od nośnika.

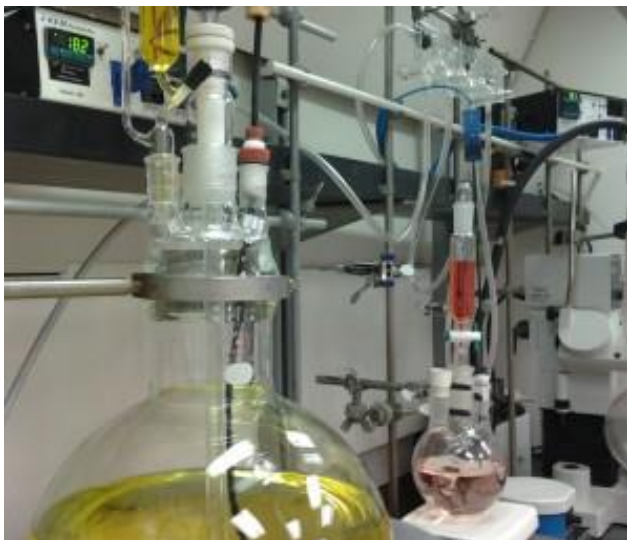

- ❑ Core – rdzeń –kulka polistyrenowa
- ❑ Spacer – odstępnik – nie zawsze obecny; np. glikol polietylenowy
- ❑ Linker – łącznik – nie zawsze obecny; ułatwia uwolnienie zsyntetyzowanej substancji
- ❑ Scaffold – szkielet–syntetyzowana substancja, uwalniana po syntezie

Synteza leku

Skala laboratoryjna/
podwyższona laboratoryjna

Skala produkcyjna

Skala pilotowa

Metody biotechnologiczne

Definicja biotechnologii:

Interdyscyplinarna dziedzina nauki i techniki zajmująca się zmianą materii żywej i nieożywionej poprzez wykorzystanie organizmów żywych, ich części, bądź pochodzących od nich produktów, a także modeli procesów biologicznych **w celu tworzenia wiedzy, dóbr i usług (MNiSW)**.

A więc biotechnologia $\neq$ inżynieria genetyczna czy technologia genowa

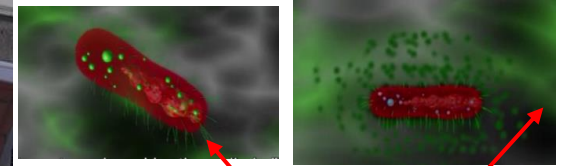
Podłoże hodowlane (pożywka)

Kultura komórkowa/ biokatalizator

Bioreaktor (fermentor) z zapewnionym mieszaniem, napowietrzaniem, ogrzewaniem, stabilizacją pH

IZOLACJA PRODUKTU (!!)

Produkt pozostaje wewnątrz komórki lub wydzielany jest poza komórkę

Skala
laboratoryjna

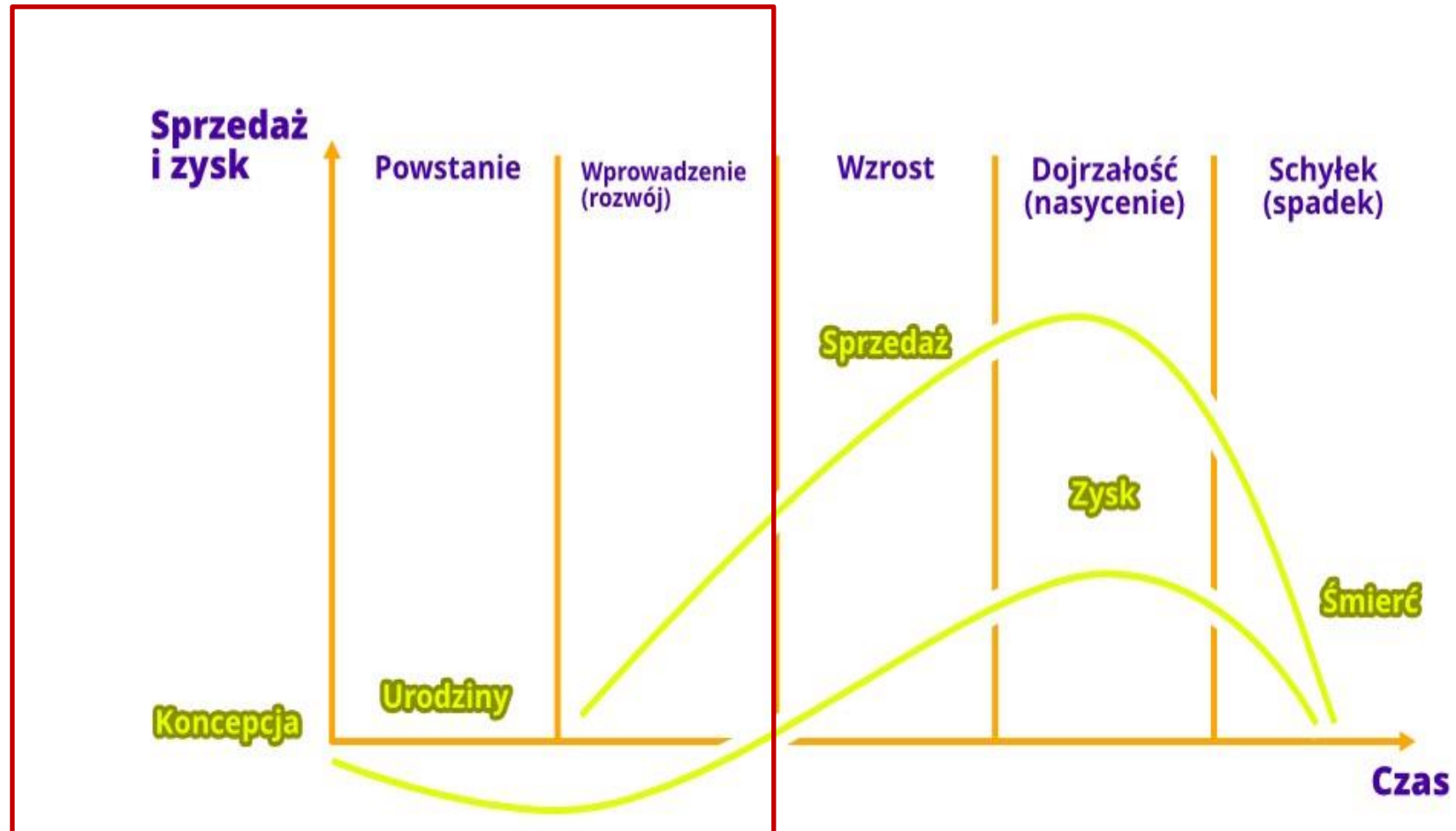
Skala
ćwierćtechniczna

Skala produkcyjna

<http://biotechnologia.pl/produkty/aparatura/bioreaktory-laboratoryjne-i-w-skali-pilotazowej-kontrola-biotechnologicznych-i-innych-procesow-przemyslowych>
<http://www.frings.com/PROREACT-B-Large-Scale.181+M5973b220f5b.0.html>

Cykl życia produktu

LEK SYNTETYCZNY

– OD POMYSŁU DO WDROŻENIA

- Wybór jednostki chorobowej
- Określenie miejsca działania leku (cel molekularny)
- Określenie testu biologicznego (testy receptorowe itp.)

- Znalezienie struktury wiodącej
- Określenie zależności między budową a działaniem biologicznym (SAR)
- Identyfikacja grupy farmakoforowej
- Poprawienie oddziaływania między strukturą a miejscem działania
- Poprawienie własności farmakokinetycznych

Patentowanie

Badanie metabolizmu

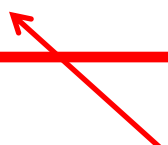
Badanie toksyczności (ADME Tox)

Opracowanie procesu technologicznego (w tym opracowanie postaci leku)

Badania kliniczne (faza I, faza II, faza III, faza IV)

Wprowadzenie do obrotu (procedury rejestracyjne)

Zadania dla syntetyka, zakres zainteresowań chemii medycznej

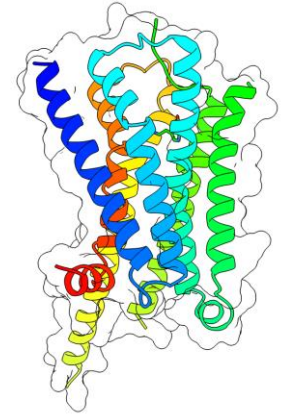

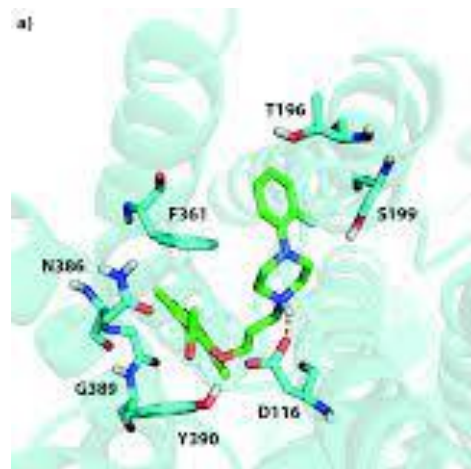
JAK TO WYGLĄDA W PRAKTYCE (PRZYKŁAD)?

❑ **Decyzja – cel badawczy:** chcemy znaleźć **innowacyjny lek przeciwdepresyjny**, lepszy niż obecnie stosowane

❑ **Miejsce działania:** zakładamy na podstawie danych literaturowych, że powinien wiązać się z receptorami **5HT_{1A}**

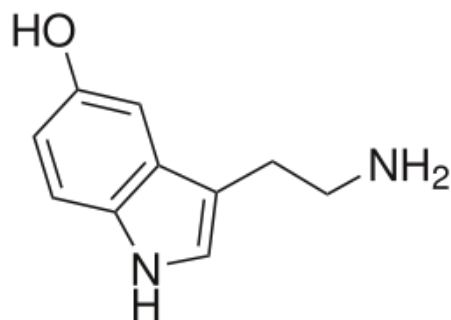

❑ **Test biologiczny:** zakładamy screeningowe badania **wiązalności z receptorem 5HT_{1A}**

JAK TO WYGLĄDA W PRAKTYCE (PRZYKŁAD)?

- ❑ Zakładamy, że będzie to struktura podobna do naturalnego liganda receptora serotoninowego (to będzie **struktura wiodąca**)

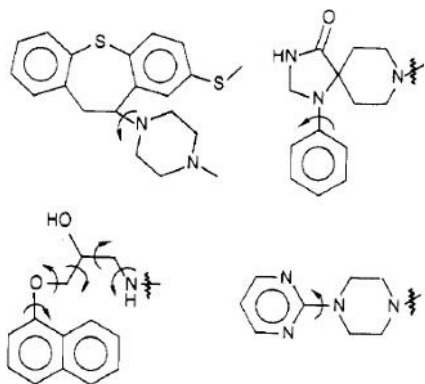
- ❑ Określenie zależności między budową a działaniem biologicznym (**SAR**):

Synteżujemy lub projektujemy *in silico* setki struktur i testujemy ich wiązalność z receptorem a następnie poszukujemy elementów cząsteczki **poprawiających** (lub pogarszających) oddziaływania z receptorem

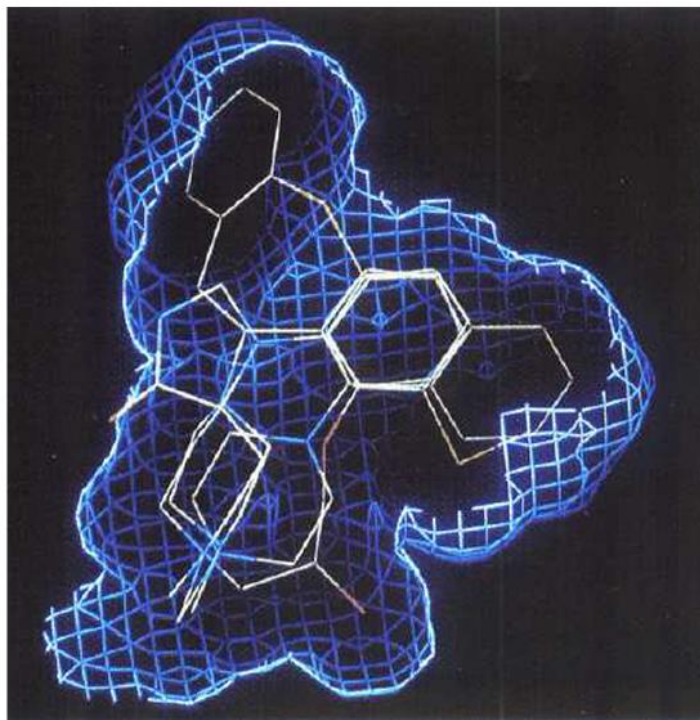
□ Identyfikacja **grupy farmakoforowej**:

Farmakofor – zbiór cech sterycznych i elektronowych, które są niezbędne dla optymalnego oddziaływania z celem molekularnym. Farmakofor nie jest rzeczywistą cząsteczką a czysto abstrakcyjnym tworem.

Nakładanie związków z uwzględnieniem swobody konformacyjnej

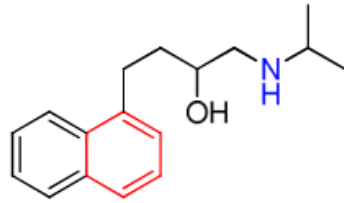
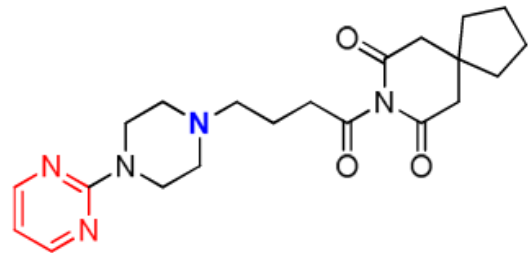
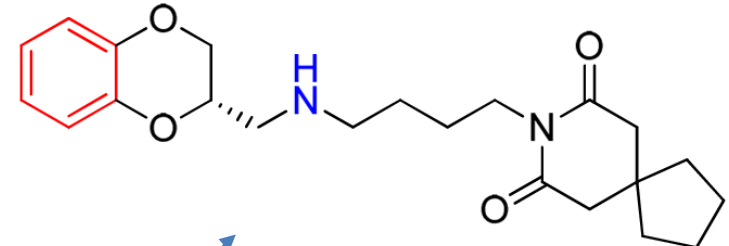
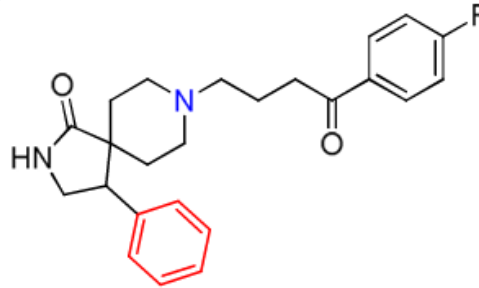
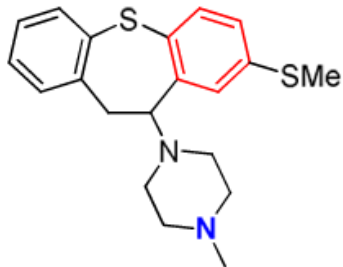
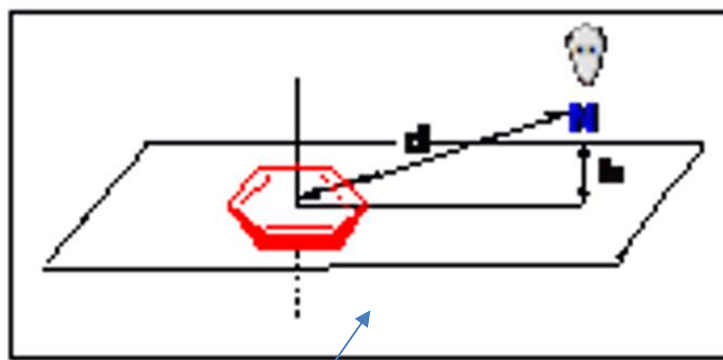

[Podstawy projektowania leków](#)
wykład 11 - Bioorganiczny
<http://bioorganic.ch.pwr.wroc.pl>

- Poprawienie oddziaływania między strukturą a miejscem działania
- Poprawienie własności farmakokinetycznych

Farmakofor

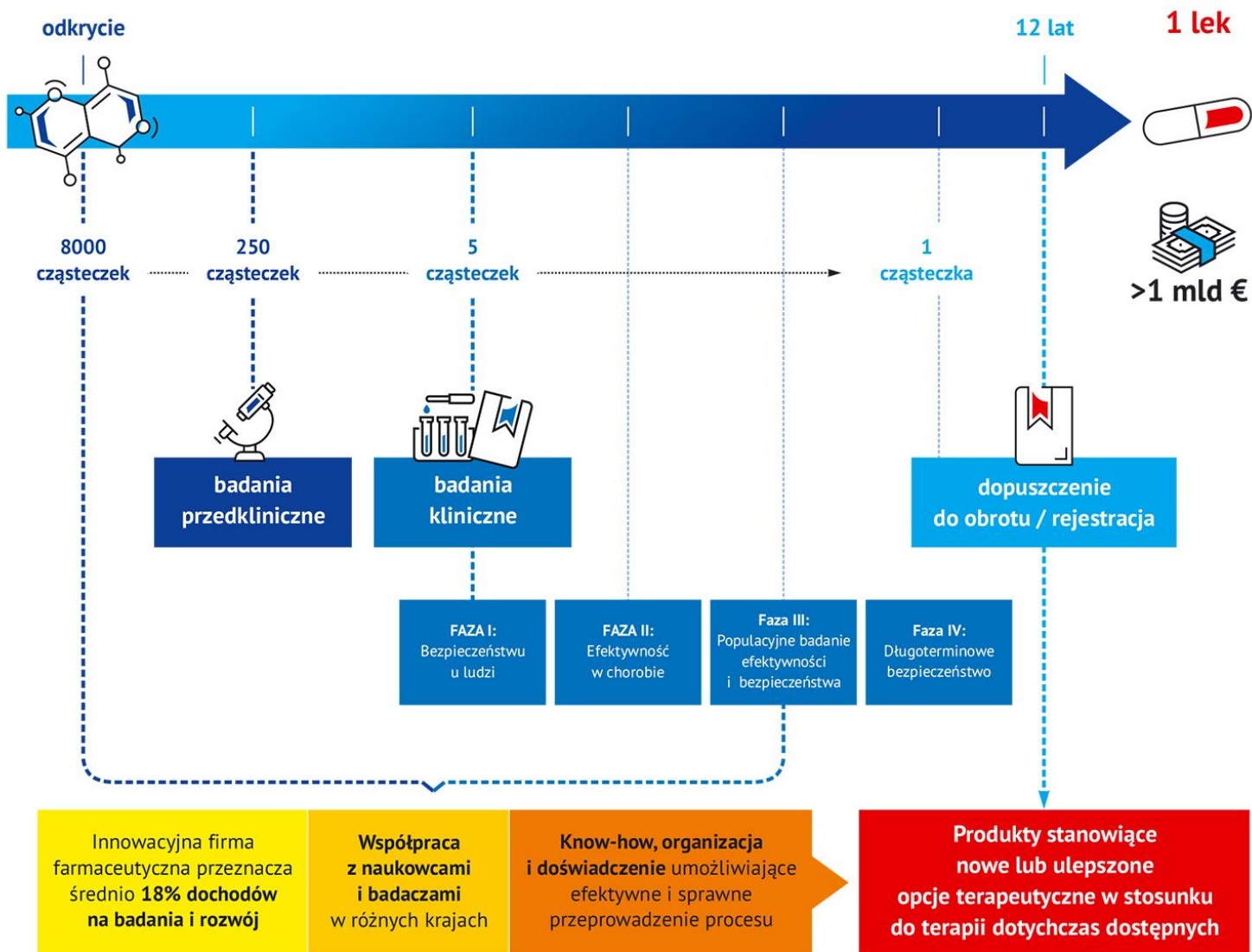

[Podstawy projektowania leków wykład 11 - Bioorganic](#)
<http://bioorganic.ch.pwr.wroc.pl>

Zaprojektowanie nowych związków. Otrzymany związek jest ponad 25 razy bardziej aktywny

Co dalej? Badania przedkliniczne in vitro i in vivo (ADME Tox), opracowanie postaci leku, opracowanie technologii otrzymywania, badania kliniczne ..... Może sukces?

PROCES OPRACOWYWANIA NOWEGO INNOWACYJNEGO LEKU

Lek biotechnologiczny
– poszukiwania nowych leków

Kluczowe pojęcie: biokatalizator

- **biokatalizatory** substancje, które katalizują reakcje chemiczne zachodzące w organizmach żywych (witaminy, enzymy i hormony), wpływające na ich przyspieszenie bądź zwolnienie, a także decydujące o rodzaju przemian, jakim może ulec substancja wyjściowa
- W procesach biotechnologicznych funkcje biokatalizatorów pełnią najczęściej **komórki zdolne do ich wytwarzania** lub **izolowane enzymy**

Typowe biokatalizatory będące komórkami

- Mikroorganizmy (bakterie, grzyby), w tym modyfikowane genetycznie (transformowane)

Stosunkowo łatwa hodowla w dużej skali bioreaktorów

- Grzyby strzępkowe i grzyby wyższe

Stosunkowo łatwa hodowla w dużej skali bioreaktorów, wolniejszy wzrost

- Komórki roślinne

Większe kłopoty z hodowlą

- Komórki zwierzęce

Bardzo wymagające co do warunków i podłoży, niemożliwa hodowla w typowych przemysłowych bioreaktorach.

Wyjątek – komórki nowotworowe

- Hybrydy

Możliwa hodowla w warunkach podobnych jak mikroorganizmy

Wykorzystanie kultur komórkowych – biokatalizatorem jest mieszanina enzymów

Podłoże
hodowlane
(pożywka)

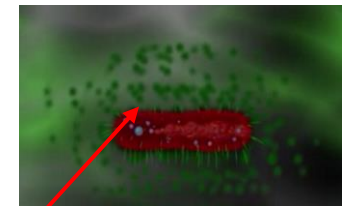
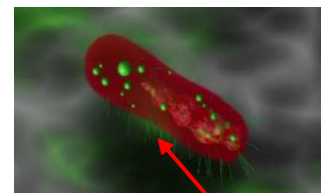

Kultura
komórkowa

Bioreaktor (fermentor)
z zapewnionym mieszaniem,
napowietrzaniem,
ogrzewaniem, stabilizacją pH

IZOLACJA
PRODUKTU (!!)

Produkt pozostaje wewnątrz komórki lub
wydzielany jest poza komórkę

1. POZYSKIWANIE SZCZEPÓW

ZE ŚRODOWISKA

Z KOLEKCJI

CZYSTA KULTURA

TAKSONOMIA

2. SKRINING WSTĘPNY (I)

HODOWLA

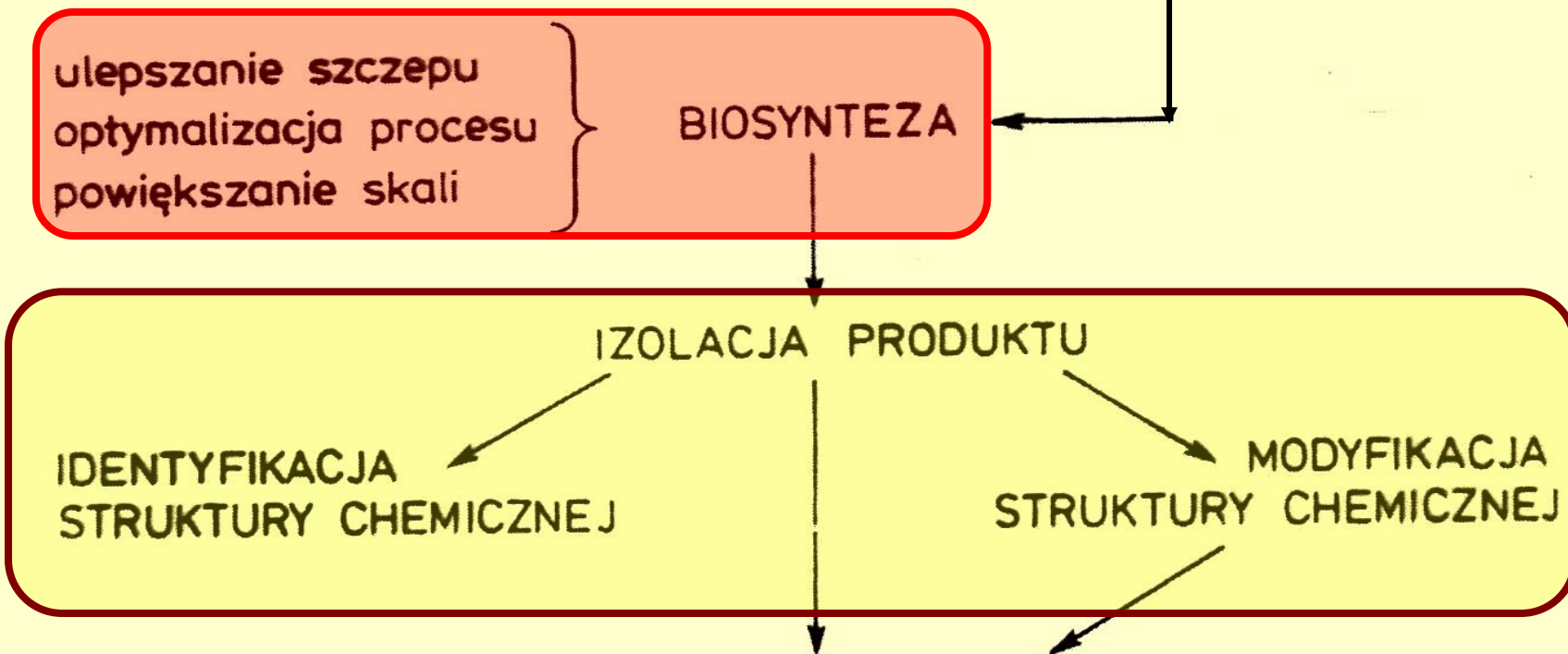
EKSTRAKCYJA, TLC,
WSTĘPNA
IDENTYFIKACJA

TESTY *IN VITRO*

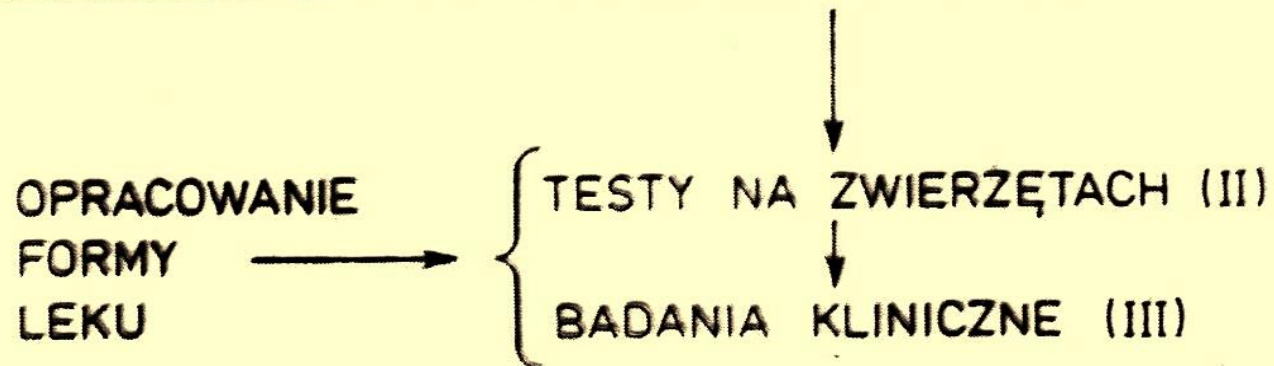
NIE

TAK

3. OTRZYMYWANIE CZYSTEGO PRODUKTU

4. BADANIE AKTYWNOŚCI BIOLOGICZNEJ PRODUKTU

Można biokatalizator zaprojektować i otrzymać metodami tzw. inżynierii genetycznej

DNA klonowany:

- izolacja z genomu dawcy,
- resynteza na matrycy mRNA,
- synteza chemiczna

WEKTOR:

- plazmidowy
- fagowy
- kosmid

DNA
ZREKOMBINOWANY

transformacja
transfekcja
transdukcja

KOMÓRKA
BIORCY

klonowanie

ekspresja nowej informacji
genetycznej

BIAŁKO

Cykl życia produktu biotechnologicznego:

- Wybór jednostki chorobowej
- Określenie miejsca/mechanizmu działania leku
- Określenie testu biologicznego

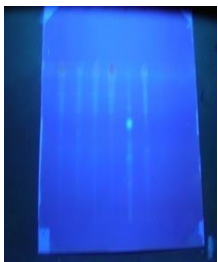
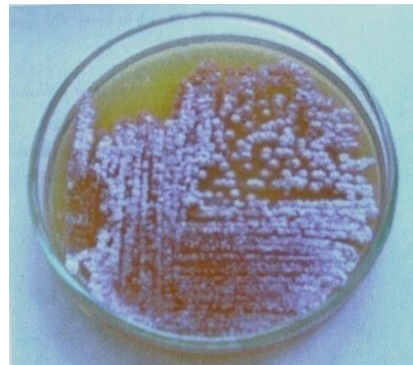
- Znalezienie/opracowanie właściwego biokatalizatora
- Optymalizacja biokatalizatora (metody inżynierii genetycznej, fuzja protoplastów, mutageneza itp.)
- Optymalizacja procesu biotechnologicznego (podłoże hodowlane, warunki fizykochemiczne itp.)
- Opracowanie warunków modyfikacji struktury

- Patentowanie

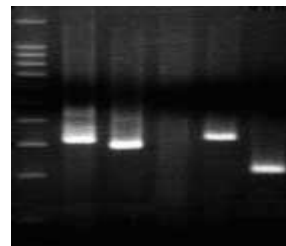
- Badania przedkliniczne:
- Badanie toksyczności (ADME Tox)
- Opracowanie procesu technologicznego (podnoszenie skali procesu, opracowanie postaci leku)

- Badania kliniczne (faza I, faza II, faza III, faza IV)
- Wprowadzenie do obrotu (procedury rejestracyjne)

Pełna analiza struktury
i screening aktywności

❑ **Znalezienie/opracowanie właściwego biokatalizatora**

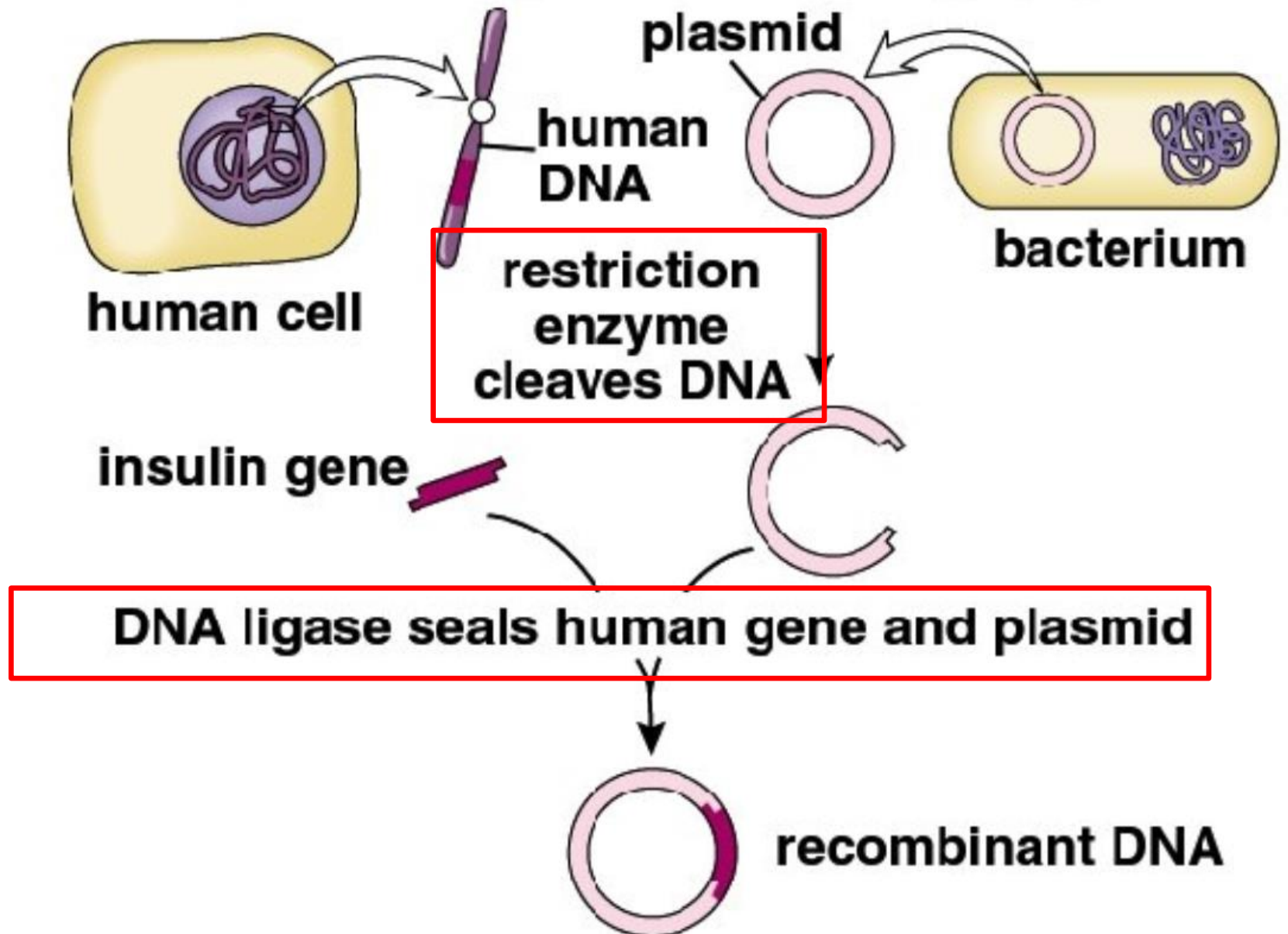
Techniki inżynierii genetycznej – przeniesienie całego procesu biosyntezyz komórki zwierzęcej do lepiej przystosowanego heterologicznego organizmu produkcyjnego.

❑ **Optymalizacja procesu biotechnologicznego (podłoże hodowlane, warunki fizykochemiczne itp.)**

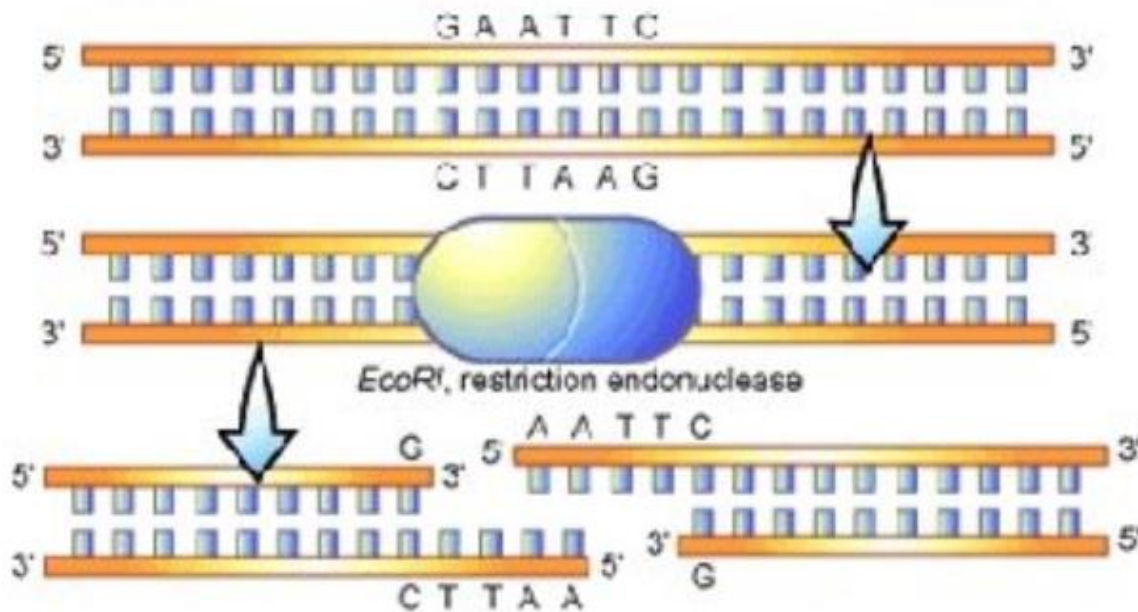
❑ **Opracowanie warunków modyfikacji struktury ?????**

Kluczowe enzymy: endonukleazy i ligazy

Enzymy restrykcyjne, restryktazy – endonukleazy przecinają nić DNA w miejscu wyznaczanym przez specyficzną sekwencję DNA. Enzymy restrykcyjne naturalnie występują u bakterii

lepkie końce DNA,

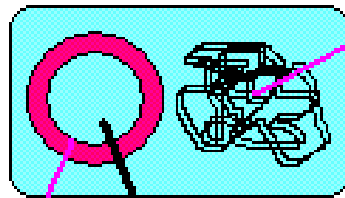
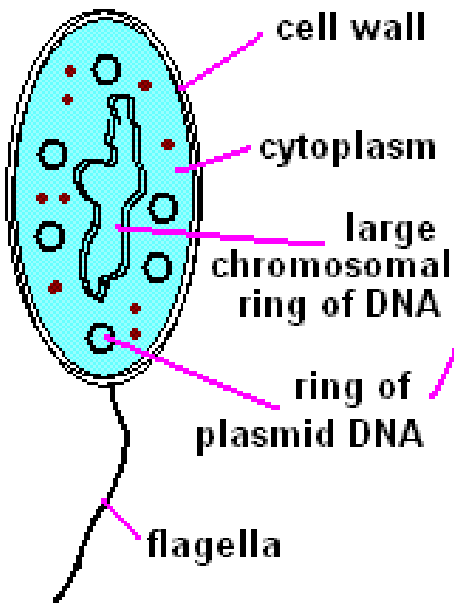
-jednoniciowe zakończenia „wystające” z dwuniciowych liniowych cząsteczek DNA;

-mogą tworzyć wiązania wodorowe z innymi lepкими końcami DNA

o sekwencji komplementarnej
*- połączenie kowalencyjne może następnie zostać utworzone przez **ligazę**;*

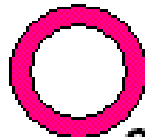
Insulin production - example of GENETIC ENGINEERING

Starter bacterial cell 1.

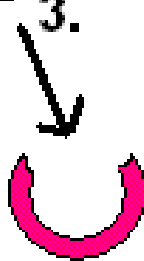

rest of bacterial DNA

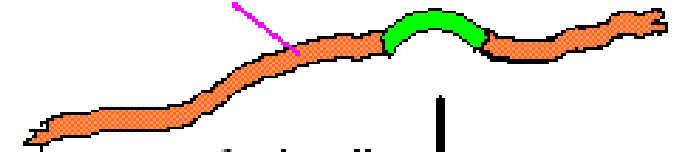
2. plasmids extracted

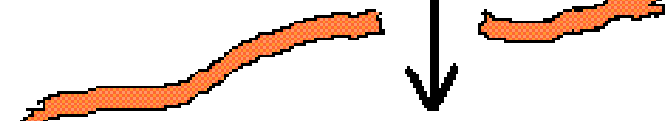
3. section of DNA cut by enzymes

part of human DNA genome

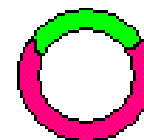

4. gene for insulin production cut out with enzymes

5.

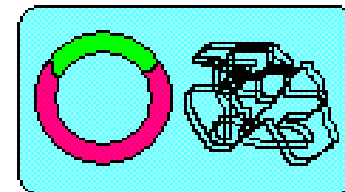
5. gene for insulin inserted into plasmid ring of DNA

6. modified plasmids put back into the bacterial cells

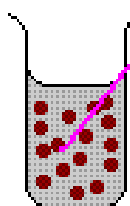
7.

7. bacteria multiply producing insulin

8.

8. insulin extracted from bacteria

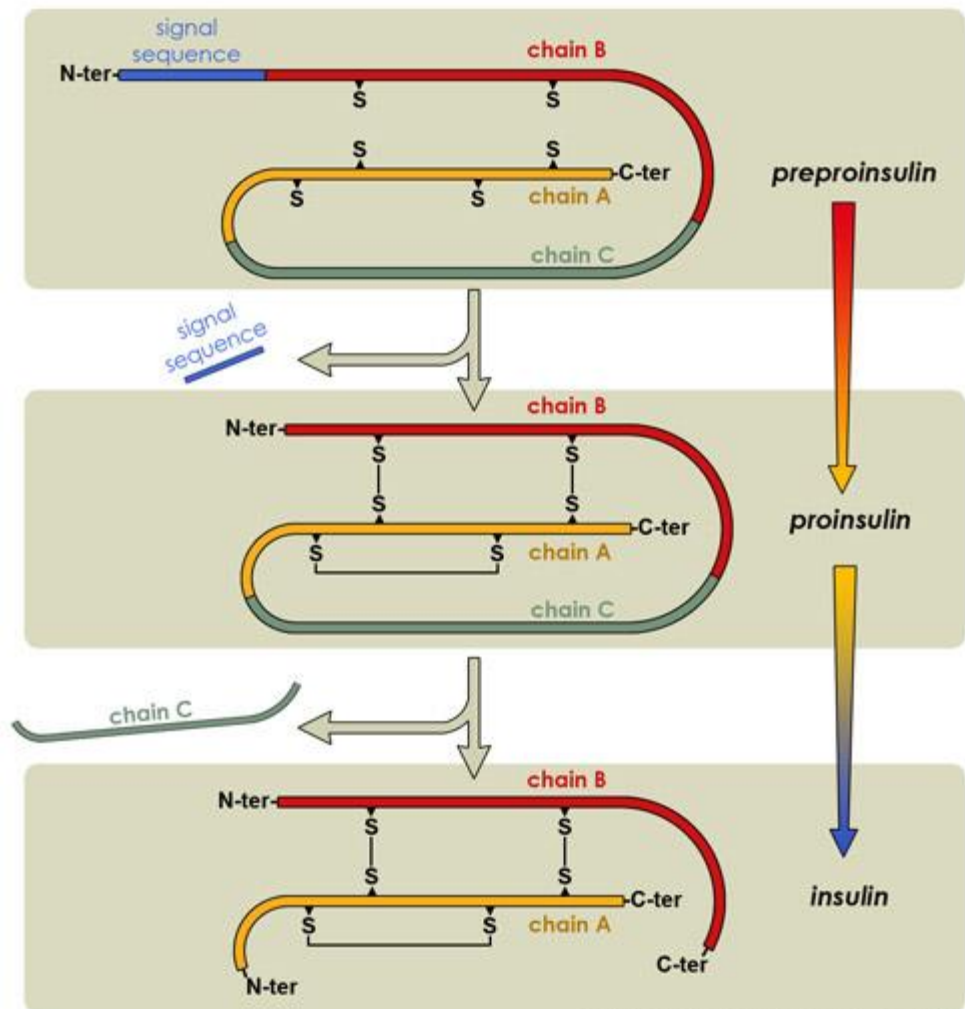

© doc brown

Preparaty insulinowe wytwarzane metodami technologii genowej

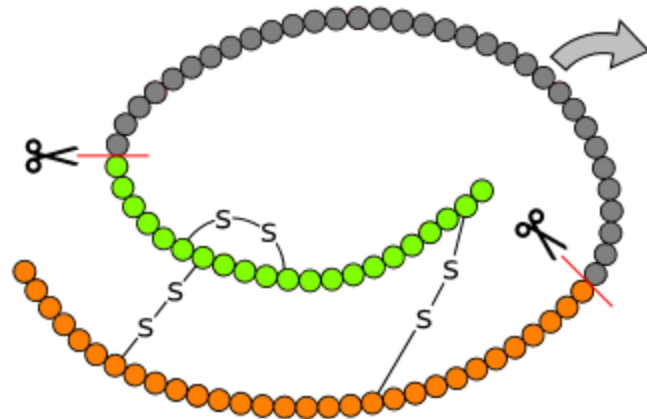
Stosowane procesy:

1. Ekspresja genów obu łańcuchów (A i B) w dwóch szczepach *E. coli* i przetwarzanie chemiczne
2. Wytwarzanie metodami technologii genowej
  - w *E. coli* (Berlin-Chemie, Hoechst, Lilly)
  - w *S. cerevisiae* (Nowo Nordisk) poprzez proinsulinę– *mini-proinsulin*

©2004 Beta Cell Biology Consortium

Z pierwotnego pre-prołańcucha insuliny odcinana jest sekwencja sygnałowa, a następnie peptydu (łańcucha) C, by powstała insulina

proces fermentacyjny

bank komórek zamrożonych
(zasób kultur bakteryjnych)

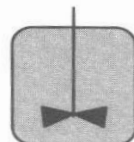
fermentor wstępny 200 l

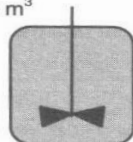
fermentor wstępny 2 m³

fermentor główny 40 m³

zbiornik plonu 40 m³

mechaniczne otwarcie komórek oraz
ekstrakcja prekursora insuliny

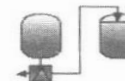
enzymatyczna obróbka prekursora
insuliny do dalszego przetwarzania

chemiczny proces technologiczny

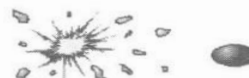
izolowanie komórek

komórka *E. coli*

ciało inkluzyjne

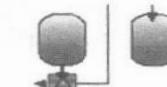

destrukcja komórek w homogenizatorze

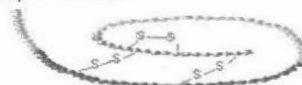
izolowanie i oczyszczanie białka fuzyjnego

białko fuzyjne

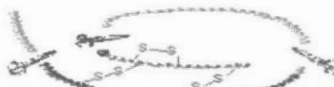

fałdowanie

preproinsulina

rozszczerpienie enzymatyczne

oczyszczanie i zateżanie

insulina glargin

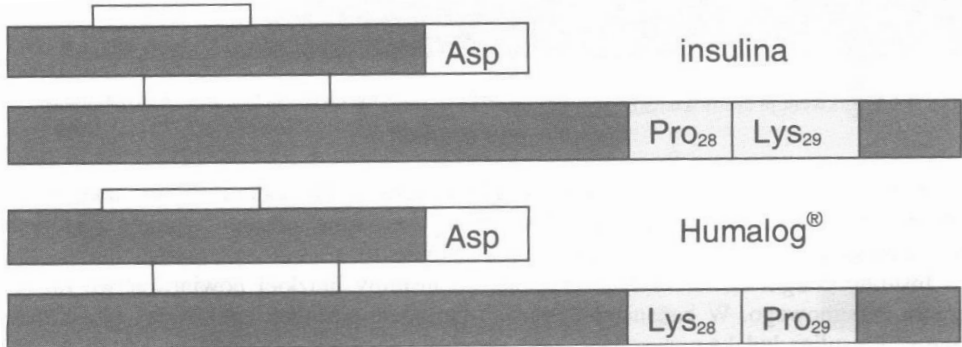

krystalizacja i konfekcjonowanie

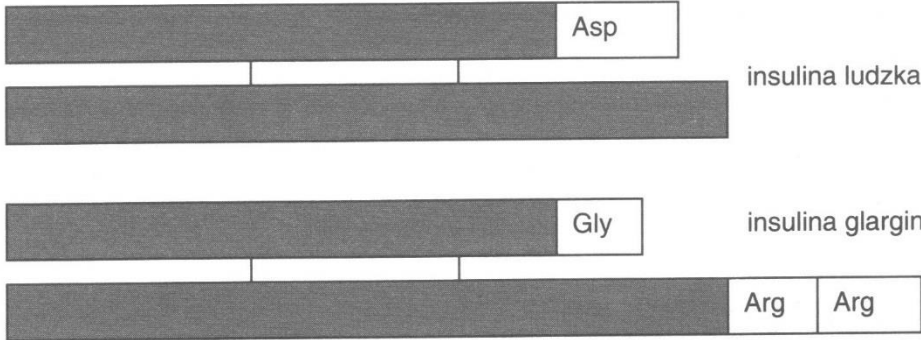
insulina glargin

Muteiny – modyfikacje w łańcuchach A i B

Sekwencja aminokwasów insuliny lispro (Humalog®), wariantu insuliny krótko działającej

Sekwencja aminokwasów insuliny glargin (Lantus®), wariantu insuliny o przedłużonym działaniu (*protracted effect*)

Cykl życia produktu biotechnologicznego:

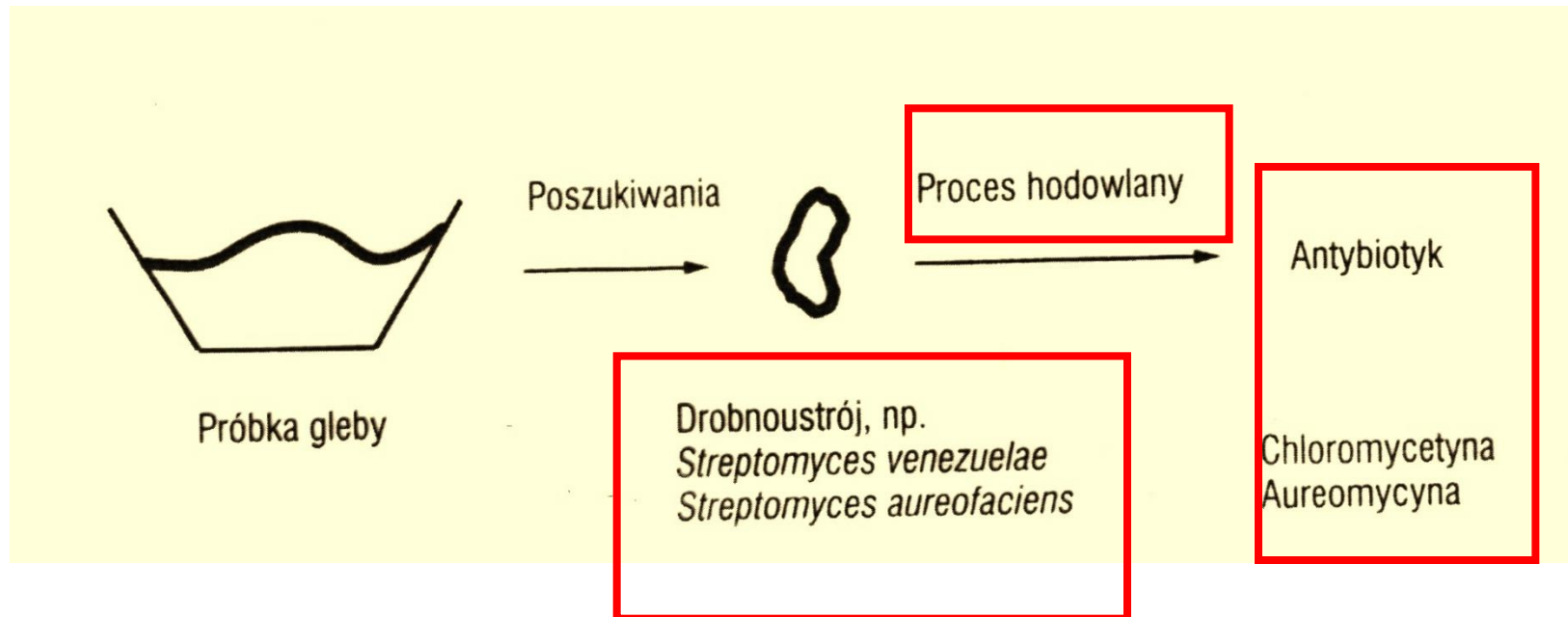
- Wybór jednostki chorobowej
- Określenie miejsca/mechanizmu działania leku
- Określenie testu biologicznego
- Znalezienie/opracowanie właściwego biokatalizatora
- Optymalizacja biokatalizatora (metody inżynierii genetycznej, fuzja protoplastów, mutageneza itp.)
- Optymalizacja procesu biotechnologicznego (podłoże hodowlane, warunki fizykochemiczne itp.)
- Opracowanie warunków modyfikacji struktury
- Patentowanie
- Badania przedkliniczne:
- Badanie toksyczności (ADME Tox)
- Opracowanie procesu technologicznego (podnoszenie skali procesu, opracowanie postaci leku)
- Badania kliniczne (faza I, faza II, faza III, faza IV)
- Wprowadzenie do obrotu (procedury rejestracyjne)

Patent – i co po nim?

- Opatentować można (1) innowacyjną (nową) **cząsteczkę**, (2) **sposób jej wytwarzania** lub (3) **nowe zastosowanie terapeutyczne znanej substancji**.
- Ochrona – **20 lat**
- Istnieje możliwość przedłużenia okresu wyłączności poprzez tzw. **dodatkowe świadectwo ochronne (SPC $\leq$ 5 lat)**.

Patentowanie w biotechnologii

Co po końcu ochrony patentowej?

- Lek generyczny

Lek oryginalny i generyczny może różnić się nazwą, producentem oraz ceną. Substancja czynna, postać, dawka, ilość będzie zawsze taka sama (badania biorównoważności oraz biodostępności)

- Lek biopodobny

lek, który został opracowany w taki sposób, aby być wysoce podobnym do już istniejącego leku biologicznego (referencyjnego), jest zasadniczo identyczny, choć dopuszczalne są niewielkie różnice pod względem substancji czynnych i aktywności.